

Міністерство освіти і науки України
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
Філологічний факультет
Кафедра української мови

УКРАЇНСЬКИЙ МОВОЗНАВЕЦЬ
ПРОФЕСОР ВАСИЛЬ ІВАНОВИЧ ДОБОШ
(1924 – 2001)

ІНФОРМАЦІЙНІ ДЖЕРЕЛА ПРО ЖИТТЯ ТА
НАУКОВИЙ ДОРОБОК УЧЕНОГО
До 100-річчя з дня народження

УЖГОРОД
2024

Василь Іванович Добош
(1924–2001)

Український мовознавець професор Василь Іванович Добош (1924-2001) : інформаційні джерела про життя та науковий доробок ученого. До 100-річчя з дня народження. Укладач Г.І.Вовченко. Ужгород: ФОП Роман О.І., 2024. 51 с.

Рецензент:

І.В. Сабадош, доктор філологічних наук, професор

Відповідальний за випуск:

Н.Ф. Венжинович, доктор філологічних наук, професор

*Рекомендовано до друку на засіданні вченої ради
філологічного факультету
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
(протокол № 10 від 20 червня 2024 р.)*

УКРАЇНСЬКИЙ МОВОЗНАВЕЦЬ
ПРОФЕСОР ВАСИЛЬ ІВАНОВИЧ ДОБОШ
(1924 – 2001)

ІНФОРМАЦІЙНІ ДЖЕРЕЛА ПРО ЖИТТЯ ТА
НАУКОВИЙ ДОРОБОК УЧЕНОГО

До 100-річчя з дня народження

Матеріали цієї публікації побудовані на виступі професора кафедри української мови УжНУ В.І. Статєвої на наукових читаннях, присвячених 90-ій річниці з дня народження Василя Івановича Добоша у 2014 році. Ми доповнили її матеріалами, що з'явилися пізніше, після 2014-го року, а також деякими іншими джерелами, які раніше не були використані. Тут окреслена його постать в інформаційних виданнях України, а також з'ясована історія прізвища вченого, подаються основні факти біографії, тематика наукових пошуків відомого діалектолога, оцінка його праць у прижиттєвих та пожиттєвих виданнях, а також додається бібліографія праць ученого. Вважаємо доцільним видати ці неопубліковані матеріали до майбутнього 100-річчя з дня народження В.І. Добоша. Ця публікація буде корисною не тільки для історії українського мовознавства, але й для всіх, хто цікавиться українською мовою як мовою нації.

У пошуках сучасних і надсучасних підходів до освіти слід пам'ятати про тих, завдяки яким існує й існуватиме,

скільки стоятиме світ, школа, — про Вчителів. Недарма Іван Франко стверджував, що школа учителем стоїть. Про таку людину — наставника і вченого, професора кафедри української мови Василя Івановича Добоша, якому 29 жовтня 2024 року виповниться 100 літ з дня народження, хочемо скласти його **портрет**. Цей портрет відомого мовознавця, педагога, людини, громадянина сформований його власним життям і науковими пошуками, які відображені в енциклопедіях та різних інформаційних джерелах. Звичайно, наш портрет неповний і незавершений, проте він складений з любов'ю і вдячністю.

Народився Василь Іванович Добош 29 жовтня 1924 року у селянській родині у селі Салдобош (тепер це село Стеблівка) Хустського округу в Підкарпатській Русі, що на той час входила до складу Чехословаччини. Станом на початок 30-х років XX століття і за переписом населення 1930 р. у селі мешкало 1898 жителів, національний склад яких був такий: русинів — 1749, євреїв — 97, угорців — 28, чехів і словаків — 8, німців — 1, іноземців — 15. За свідченням Ярослава Достала (його путівник-довідник «Podkarpatska Rus» уперше вийшов у 1936 році в Празі чеською мовою), тут проживали 883 греко-католики та 875 православних вірян. З державних установ у селі діяв нотаріат, була русинська школа (6 класів), а також церковні установи — греко-католицька дерев'яна церква (Різдва Пресвятої Богородиці, ХУІ ст., 1794), — ця готична церква була унікальною пам'яткою церковної архітектури Закарпаття, що, на жаль, згоріла в 1994 році; була в

селі православна кам'яна церква (Вознесіння, 1926 р.) [Достал 2014, с. 285].

Для простеження історії роду Добошів цінною інформацією стають відомості про історію самого родового прізвища. Вартісні знання черпаємо передусім з ґрунтовних праць професора П.П.Чучки, який подав найдавніші фіксації прізвища **Добош** в історичних джерелах та розглянув походження цієї назви. У словнику П.П.Чучки «Прізвища закарпатських українців: Історико-етимологічний словник», де зафіксовані всі прізвища, які функціонували на території Закарпатської області в перші повоєнні роки і тепер функціонують як прізвища корінних українців (понад 11500), прізвище **Добош** на Закарпатті фіксується з 1572 року, а в угорській антропонімії Dobos згадується з 1347 року. Ця назва, як вказує П.П.Чучка, від угор. апел. dobos — 'військовий барабанщик', відомого, крім української мови, також польській мові, у тому ж значенні. На думку чеських ономастів, прізвище Doboš виводиться також з давньослов'янських двоосновних імен на зразок Dobčslav, Dobčstoj, Dobročaj... [Чучка 2005, с. 199-200].

У монографії проф. П.П.Чучки «Антропонімія Закарпаття» (Ужгород: Ужгор. нац. ун-т, 2008. 671с.) знаходимо інформацію про прізвище **Добош**. Учений включає його в групу закарпатських прізвищ, які проаналізовані в підрозділі «Апелятивна лексика у прізвищах», що входить до розділу «Лексико-семантична класифікація твірних основ». Прізвище **Добош** кваліфікується як відапелятивне, і при класифікації прізвищ за семантикою їх твірних основ віднесено до групи «Особові апелятиви» (категорія *potiina*

personalia) — та до розряду «Назви людей за їх діяльністю чи професією». Зокрема, про прізвище: «Дóбош (пор. угор. *dobos* — ‘барабанщик’) [Чучка 2008, с. 415].

Прізвище **Добош** П.П.Чучка етимологізує і в розділі своєї монографії «Етимологія прізвищ» у підрозділі «Іншомовні прізвища». Він відносить цю назву до «спірних прізвищевих назв» [Чучка 2008, с.459]. Дослідник пише: «Угорського походження може бути й значна частина тих прізвищ, які відносимо до спірних прізвищевих назв, тобто такі, кожне з яких може мати по два і більше задовільних етимологічних пояснень. Наприклад: Балóга, Бáрна, Бúйка, Богл’а, Бóрта, Бóршош, Бóчкой, Бáндур, Гáзі, Гарастей, Гарапкó, Гарпáш, Дóбош, Дóраж, Ізáй... [Чучка 2008, с.459].

Як прізвище назва **Добош** зафіксована в староукраїнських джерелах у середині ХУІ століття (1649 рік), а як загальна назва слово вживалося з 1650 року, — такі відомості подає «Словник української мови ХУІ – першої половини ХУІІІ ст. [29, с.46-47]. У другому томі «Етимологічного словника української мови» про загальну назву зазначено: [дóбош] ‘барабанщик; литаврист’ Ж, [дóбуш] ‘т.с.’ Ж, ст. *добошь* ‘військовий барабанщик’ (ХУІІІ ст.)... — запозичено з угорської мови, можливо, через посередництво польської; уг. *dobos* ‘барабанщик’ є похідним від *dob* ‘барабан, бубон’, що загальноприйнятої етимології не має... [ЕСУМ, II, 1985, с. 98].

Відомості про лексему **Добош** знаходимо і в українських словниках ХІХ - ХХІ століття. Так, назва **Добош** зафіксована у

двох томах у 1884-1886 роках у «Малорусько-німецькому словарі» Є. Желехівського та С.Недільського [Желеховський 1884, с.188]. В «Історичному словнику української мови» Є.Тимченка 1930 року зазначається, що слово **добошъ** ‘військовий бубниста, довбиш’ фіксується з ХУІІІ ст., а **довбишъ** з тим самим значенням — ще з ХУІІ ст., тут наведені цікаві ілюстрації з історичних джерел [Історичний словник...1930, с. 731].

Подамо **короткі біографічні відомості** про вченого. Батько В.І.Добоша рано помер, у ранньому дитинстві хлопця. Василь закінчив народну початкову школу в селі, поступив у Хустську гімназію, але не встиг закінчити (мав іти в передостанній клас), бо в листопаді 1944 року (у 20 років) пішов добровольцем у лави Червоної Армії. Пройшов фронтовими дорогами через Європу — Східну Словаччину, Південну Польщу, Моравську Остраву, Опаву, Судети. Війну закінчив під Прагою 1945 року, нагороджений бойовими нагородами, зокрема орденом Слави ІІІ ступеня. Демобілізувався у лютому 1947 року, закінчив вечірню школу трудової молоді і того ж 1947 року вступив до Ужгородського державного університету, де навчався у 1947-1952 роках на філологічному факультеті.

Упродовж 1950-1952 рр. — викладач української мови і літератури в Перечинській вечірній середній школі робітничої молоді. Після закінчення університету в 1952 році вступив в аспірантуру. У 1952-1955 рр. — аспірант відділу діалектології Інституту мовознавства АН УРСР (науковий керівник — Ф.Т.Жилко). У 1956 році захистив кандидатську дисертацію на

тему «Південнокарпатські говірки долини річки Тур'ї (Фонетика. Морфологія)».

На кафедрі української мови — з 1955 року, працював викладачем, з 1956 року — старший викладач. З 1958 року — на посаді доцента кафедри української мови. У 1960 році був заступником декана філологічного факультету. Упродовж 1960-1962 років — завідувач відділу шкіл і вузів Закарпатського обкому КП України, мав при цьому погодинне навантаження на кафедрі. У 1962 році став доцентом, а з 1974 року перебував на посаді професора української мови. Докторську дисертацію на тему «Синтаксис південнокарпатських говорів української мови (синтаксичні функції відмінків)» захистив у 1978 році. Офіційними опонентами були відомі українські мовознавці — С.П. Бевзенко, М.А. Жовтобрюх, П.С. Дудик.

Це перша в українському мовознавстві ґрунтовна робота з діалектного синтаксису, написана на величезній джерельній базі — 80 тисяч синтаксичних конструкцій, зібраних у 270 населених пунктах Закарпатської області і Східної Словаччини (Пряшівщини). Це закарпатські південнокарпатські і гуцульські говірки. Матеріал добирався також з друкованих джерел живого мовлення — Є. Сабова, В. Гнатюка, І. Верхратського, І. Панькевича, а також із закарпатських пам'яток.

З 1981 року В.І. Добош отримав звання професора кафедри української мови (затверджене ВАК). З 1984 по 1987 рік — декан філологічного факультету УжДУ. Був ученим секретарем першого, другого і третього складів спецради у справах захисту докторських

і кандидатських дисертацій з українського мовознавства при УжДУ (1976-1985). З 1985 по 1987 рр. — голова цієї спецради третього скликання. Під його керівництвом захищені 4 кандидатські дисертації: Г.І. Вовченко (1985), О.Д. Брошняк (Пискач) (1996), А.М. Галас (1997), С.М. Рошко (2001).

Помер В.І.Добош 1 березня 2001 року на 77-му році життя.

Його учні — студенти, філологи різних поколінь — вдячні Вчителю і за його змістовні й глибокі лекції з синтаксису української мови, і за щирі поради, спрямовані на інтенсивне навчання, активну наукову роботу, на виховання загальнолюдських принципів моралі. Таким був життєвий шлях відомого вченого.

Вагомий внесок в українське мовознавство закарпатського вченого, професора кафедри української мови Ужгородського університету Василя Івановича Добоша належно оцінено в енциклопедичних джерелах.

Так, у першому виданні галузевої енциклопедії «Українська мова»[Русанівський В.М., Тараненко О.О. (співголови), Зяблюк М.П. (заст. голови). Київ: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М.П.Бажана, 2000], В.І. Добошу присвячено окрему статтю, автором якої є М.Г. Железняк [Железняк 2000, с. 146]; у другому виданні цієї енциклопедії 2004 року, виправленому й доповненому, на с. 158, також без фото і літератури, вже зазначено дату смерті вченого — 1.03.2001 року, а в третьому виданні енциклопедії (Київ, 2007), зі змінами і доповненнями, на с.164 подається той самий текст і додано літературу: Сабадош І.В. Учений і педагог (до 80-річчя від дня народження В.І. Добоша) *Наук. вісник Ужгор. ун-*

ту. Серія філологія, 2004. Вип. 10. С.177-179 [Железняк 2007, с.164].

У регіональній «Енциклопедії Закарпаття: визначні особи ХХ століття» (Ужгород: вид-во «Гражда», 2007) докладну статтю про Василя Івановича Добоша написав М.І. Сюсько. Тут опубліковано портрет та окреслено життєвий і науковий шлях ученого [Сюсько 2007, сс. 116-117].

У всеукраїнській «Енциклопедії сучасної України», видання якої розпочалося в 2001 році, у 8-ому томі, що з'явився друком 2008 року, опубліковано статтю М.Г. Железняка про В.І. Добоша, вміщено портрет ученого. Порівняно з енциклопедією «Українська мова» тут є певні зміни. Зокрема, а) вказано, що доктор філол. наук з 1979 р.(а не 1978 р.); б) зазначено: «Учасник 2-ої світової війни. Бойові нагороди»; в) уточнено, що працював в Ужгородському університеті з 1953 р.; г) в енциклопедичному нарисі назви праць не подано, а зазначено тільки проблематику праць; ґ) вказано основні праці: «Пр.: Синтаксис українських південнокарпатських говорів. 1971; Синтаксис українських південнокарпатських говорів (Прийменникові конструкції).1972; Енклітики в південно-західних говорах української мови. 1982 (усі — Ужгород) [Железняк 2008, с. 98].

Проблематика наукових праць професора В.І. Добоша пов'язана насамперед з українською діалектологією. Вчений підготував 62 праці, серед яких його кандидатська та докторська дисертації, три монографії, 6 навчально-методичних посібників. Учений брав участь в укладанні угорсько-українського словника,

написав 48 статей, присвячених українській діалектології. Це характеристика говірки с. Стеблівки (1949), фонетика південнокарпатських говірок долини р.Тур'ї, морфологія південнокарпатських говірок долини р.Тур'ї, енклітики в південно-західних говорах. Однак переважають публікації з **діалектного синтаксису**, зокрема праці про синтаксис відмінків, прийменникові конструкції в українських південнокарпатських говорах.

Але є публікації й на інші теми української діалектології: з **діалектної лексикології** — про назви старих свят в українських південнокарпатських говорах; з **діалектної фразеології** — про фразеологізацію синтаксичних конструкцій в південнокарпатських говорах; з **діалектного словотвору** — про словотвір іменників говірок долини ріки Тур'ї Закарпатської області; з **міжмовних контактів (інтерференцію)** — про угорські запозичення в українських говорах Закарпаття, українсько-словацькі синтаксичні паралелі; з **лінгвогеографії** — про лінгвогеографічний метод дослідження сполучників (на матеріалі південнокарпатських українських говорів); **про синхронний та діахронний аспекти** вивчення діалектного синтаксису.

В.І. Добош мав праці з **історії українського мовознавства**, зокрема він писав про стан вивчення синтаксису українських говорів, про Миколу Андрійовича Грицака як подвижника українського народознавчого слова, а також у співавторстві з колегами долучився до праці про досягнення українського та слов'янського мовознавства на Закарпатті за роки радянської влади. Є в його доробку публікації з **історії української літературної**

мови, зокрема вчений писав про Т.Г. Шевченка з нагоди ювілейних дат. Звертався дослідник і до **ономастики**. Важливими й донині є праці про правописну нормалізацію назв населених пунктів Закарпаття — про назви типу Березово, Вишково, Дубове, Буштино, Велятино, Порошково, Королево, Голубине, Кошельово, Жденійово, Лисичово (зараз узаконено: Матвійово, Чинадійово).

Долучився В.І. Добош і до **проблем школи та педагогіки**, порушував **проблеми краєзнавства, культури української мови**, зокрема як автор брав участь у рубриці «Відповідаємо на запитання» у газеті «Закарпатська правда» в 1966 році. Рубрику вів громадський редактор — доцент Ужгородського держуніверситету П.П. Чучка. Оскільки належав до славної когорти фронтовиків — учасників Другої світової війни, то в своїх публікаціях ділився своїми спогадами про воєнне лихоліття. Як бачимо, Василь Іванович Добош у своїх публікаціях виявляв широке коло наукових інтересів, вів активне громадське життя на ниві освіти, науки й культури.

У **ювілейних публікаціях** про проф. В.І. Добоша розкриваються найкращі риси педагога-мовознавця, його наукові здобутки знаходять належну оцінку. Назвемо ці праці.

1. Дзендзелівський Й.О. Наставник молоді [До п'ятдесятиріччя В.І.Добоша] *Радянський студент*. 1974. 26 жовтня. С.2.
2. Ференц Н. Працею зігрите серце: [до 60-річчя Василя Добоша]. Н.Ференц. *Радянська освіта*. 1984. 18 груд. № 101. С.2.
3. Ференц Н. Рясна осінь ювіляра: [до 60-річчя Василя Добоша]. Н.Ференц. *Закарпатська правда*. 1984. 11 листоп. № 259. С.4.

4. Сабадош Іван. Його найдорожчий скарб. Професорові В.І.Добошу — 70. *Новини Закарпаття*. 1994. 29 жовтня. №164-165. С.14.
5. Ференц Н. Працею зігрите серце: [про знаного в Україні мовознавця, колишнього професора кафедри української мови УжНУ Василя Івановича Добоша (1924 – 2001)]. Н.Ференц. *Радянська освіта*. 1999. 18 груд. (Люди наших вузів).
6. Сабадош Іван. Учений і педагог (До 80-річчя від дня народження професора В.І.Добоша). *Наук.вісник Ужгородського ун-ту. Серія: Філологія*. Ужгород, 2004. Вип.10. С.177-179.
7. Сабадош Іван. Закоханий у слово. *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства* (Збірник наук. праць). Вип. 8. Збірник пам'яті професора Василя Добоша. Ужгород, 2005. С.5-8.
8. Сабадош Іван. Слово про Вчителя. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Філологія*. Вип.2 (42). На пошану професора ВАСИЛЯ ДОБОША (до 95-річчя від дня народження). Ужгород, 2019. 257 с. С.6-7.
9. Вовченко Галина. Збирач скарбів народної мови (до 90-річчя від дня народження професора В.І.Добоша). *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства* (Збірник наукових праць). Вип.19. Присвячується 90-річчю від дня народження професора В.І.Добоша. Ужгород, 2014. С.8-11.
10. Ференц Надія. Сіяв розумне, добре, вічне. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Філологія*. Вип.2 (42). На

пошану професора ВАСИЛЯ ДОБОША (до 95-річчя від дня народження). Ужгород, 2019. 257 с. С.11-12.

11. Пискач Ольга. Василь Іванович Добош: 100 років від дня народження українського мовознавця (1924 – 2001). *Календар краєзнавчих пам'ятних дат Закарпаття на 2024 рік. Рекомендаційний бібліографічний посібник*. Ужгород: РІК- У- 2023. С. 278-283.

У 2004 році, вже після смерті вченого, кафедра української мови УжНУ організувала Всеукраїнську наукову конференцію, присвячену 80-річчю з дня народження професора В.І. Добоша. Всеукраїнські наукові читання відбулися 28-29 жовтня 2004 року в Ужгороді. На конференції працювали три секції: 1. Історія мови і мовознавства. Діалектологія. 2. Лексикологія. Фразеологія. Ономастика. Дериватологія. Морфологія. 3. Синтаксис. Методика. Соціологічні аспекти мови.

За підсумками роботи конференції був випущений ювілейний збірник — «Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства» (Збірник наукових праць). Вип. 8. Збірник пам'яті професора Василя Добоша (Ужгород, 2005. 480 с.). Збірник вийшов з посвятою: «Присвячується світлій пам'яті знаного в Україні мовознавця, який невтомно працював здебільшого в галузі діалектного синтаксису, колишнього професора кафедри української мови Ужгородського національного університету Василя Івановича Добоша (1924 — 2001)». Усього в збірнику у трьох розділах опубліковано 51 статтю — відповідно до секцій на Всеукраїнських читаннях — та фотододатки — 34 фото (чорно-

білі) про життя і діяльність В.І. Добоша. Постаті вченого у збірнику присвячено дві статті — уже згадувана стаття професора Івана Сабадоша «Закоханий у слово» та доцента Галини Вовченко «Наукова спадщина професора В.І.Добоша: Матеріали до бібліографічного покажчика» (с.9-16), в якій зібрані праці Василя Івановича Добоша з 1949 по 1999 рр., — усього 58 публікацій [пізніше стало відомо ще про 4 публікації — це віднайдені статті в газетах, тому загальна кількість публікацій 62. – Г.В.].

У жовтні 2014 року кафедра української мови УжНУ провела Всеукраїнську наукову конференцію, присвячену 90-річчю з дня народження професора. У Добошівських наукових читаннях узяли участь професор І.В. Сабадош, завідувач кафедри української мови («Слово про вченого, педагога, людину (До 90-річчя від дня народження В.І. Добоша)»), проф. П.М. Лизанець, завідувач кафедри угорської філології («Василь Іванович Добош як дослідник синтаксису українських говорів Закарпаття»), професор кафедри української мови В.І. Статєєва («Професор В.І. Добош в енциклопедично-інформаційних джерелах»). Виступила також декан філологічного факультету Г.В.Шумицька зі щемливим відеоспогадом, підготовленим Медіацентром УжНУ, — «Нагород у Василя Івановича багато — бойових, трудових і ювілейних...», а також гості й студенти українського відділення філологічного факультету.

У тому ж 2014 році в УжНУ випущено науковий збірник «Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства» (вип. 19), присвячений 90-річчю з дня народження професора В.І. Добоша. У

збірнику надруковано статтю Галини Вовченко «Збирач скарбів народної мови», у якій авторка — колишня аспірантка вченого, його вдячна учениця — подала основні відомості про життя і наукову спадщину вченого, окреслила проблематику його праць з українського мовознавства, передусім українського діалектного синтаксису, наголосила на їх новизні та значенні для української науки, а також поділилася деякими власними спогадами про свого вчителя [Вовченко 2014, с. 8-11].

У 2022 році професор кафедри української мови Н.Ф. Венжинович підготувала матеріали до лекцій з історії українського мовознавства для магістрантів напрямку 8.035 — Філологія, ОП «Українська мова та література», де серед імен відомих українських мовознавців ХХ століття окреслює основні дати життя вченого і характеризує наукову спадщину професора В.І. Добоша [Історія...2022, с. 88 – 97].

У 2024 році вийшов «Календар краєзнавчих пам'ятних дат Закарпаття на 2024 рік. Рекомендаційний бібліографічний посібник» (Ужгород: РІК- У- 2023), у якому Ольга Пискач, доцент кафедри української мови УжНУ, ділиться своїми спогадами про Василя Івановича Добоша — наукового керівника й наставника до 100-річчя з дня його народження [Пискач 2023, с. 278 -283].

Наукова спадщина професора В.І.Добоша представлена також у **бібліографічних матеріалах**. Подаємо їх у хронологічному порядку із зазначенням кількості зафіксованих праць науковця.

1. Гольденберг Л.І., Королевич Н.Ф. *Українська мова*. Бібліографічний покажчик (1918 – 1961 рр). Київ, 1961. 200 с.

Добош В.І. — 9 позицій [Гольденберг 1961].

2. Слов'янська філологія на Україні (1958-1962 рр.): Бібліографія. Київ: вид-во АН УРСР, 1963. 615 с.

Добош В.І. — 3 праці [Слов'янська філологія...1963].

3. Слов'янська філологія на Україні (1963-1967 рр.) Бібліографія. Ч.1. Мовознавство. Фольклористика. Київ: Наукова думка, 1968. 294 с.

Добош В.І. — 8 праць [Слов'янська філологія...1968].

4. Слов'янська філологія на Україні (1968-1976 рр.). Бібліографічний покажчик. Ч.1. Мовознавство. Фольклористика. Київ, 1978.

Добош В.І. — 7 праць [Слов'янська філологія...1978].

5. Слов'янська філологія на Україні (1977-1981 рр.) Бібліографічний покажчик. Ч.1. Мовознавство. Фольклористика. Київ, 1983. 208 с.

Добош В.І. — 3 праці [Слов'янська філологія...1983].

Як бачимо, в бібліографічних покажчиках, які виходили в Україні впродовж 50-80-их років ХХ ст., засвідчено 30 праць.

Наукові праці В.І.Добоша фіксують й інші джерела, а саме:

6. Дзендзелівський Й.О. Розвиток українського мовознавства в Ужгородському державному університеті за 20 років. Див. тут же:

Список друкованих праць членів кафедри української мови УжДУ за 20 років. Тези доп. до ювілейної конференції, присвяченої 20-річчю Ужгород. держ. ун-ту. Сер. мовознав. (26-27 жовтня 1965 р.). МО і СТО УРСР, Ужгород. держ. ун-т;

[Редкол. Й.О.Дзендзелівський (відп. ред.) та ін.]. Ужгород, 1965. С.19-20.

Добош В.І. — 20 праць за період 1949-1965 рр. (від №135 – 153) [Дзендзелівський 1965].

7. Бібліографія про дослідження українських говорів Східної Словаччини. Уклала Олена Пажур. Пряшів, 1972. 60 с.

Добош В.І. — 6 праць [Бібліографія 1972].

8. Можаява И.Е. Библиографический указатель работ по украинским говорам карпатского ареала, опубликованных в СССР с 1946 по 1969 гг. *Карпатская диалектология и ономастика*. АН СССР, Ин-т славяноведения и балканистики; Отв. ред. Г.П.Клепикова. М.: Наука, 1972. 582 с. С.478-576.

Добош В.І. — 12 праць [Можаява 1972].

9. Філологічні науки на Україні: Показчик літератури за 1978 р. Укладачі: Л.В.Бєляєва, Ю.Л.Гунченко, Н.М.Деркач, А.І.Невольниченко. Київ, 1980.

Добош В.І.— 2 праці [Філологічні науки...1980].

10. Філологічні науки на Україні: Показчик літератури за 1982 рік. Київ, 1983.

Добош В.І. – 1 праця [Філологічні науки...1983].

11. Філологічні науки на Україні: Показчик літератури за 1983 рік. Київ, 1984.

Добош В.І. — 2 праці [Філологічні науки...1984].

Як бачимо, у джерелах за період 1978-1987 рр. указано 5 праць Василя Івановича Добоша, тоді як у бібліографічному

покажчику Г. Вовченко за цей період знаходимо 13 праць ученого.

Науковий доробок мовознавця подають ще такі джерела:

12. Москаленко А.А., Терлецька В.М. Бібліографічний покажчик з української діалектології. Одеса, 1966. 66 с.

Добош В.І. — 8 праць (с.20) [Москаленко 1966].

13. Закарпатський діалект: Бібліографічний покажчик /Уклад. І.В.Сабадош, О.Ф.Миголинець, О.Д.Пискач / Відп. ред. І.В.Сабадош. Ужгород, 2009. 136 с.

Добош В.І. – 42 праці (с.43-47)[Закарпатський діалект... 2009].

14. Власенко В.В. Сучасна українська літературна мова: Бібліографічний покажчик: Навчальний посібник для студентів вищих навч. закладів. Житомир, 2004. 508 с.

Добош В.І. — 1 стаття (с.140) [Власенко 2004].

15. Вовченко Галина. Наукова спадщина професора В.І.Добоша: матеріали до бібліографічного покажчика. *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства* (Збірник наукових праць). Вип.8. Збірник пам'яті професора Василя Добоша. Ужгород, 2005. С.9-16.

16. Вовченко Галина. Хронологічний покажчик праць професора В.І.Добоша: матеріали до бібліографії. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Філологія*. Вип.2 (42). На пошану професора ВАСИЛЯ ДОБОША (до 95-річчя від дня народження). Ужгород, 2019. 257 с. С.7-11. [У перевиданому списку праць професора В.І.Добоша містяться ще 4 публікації, це віднайдені статті в газетах — Г.В.].

Добош В.І. — 62 публікації за 1949-1999 роки [Вовченко 2019].

Оцінка наукового доробку відомого вченого оприлюднена ще за його життя. Так, у 1963 році **П.М. Лизанець** у рецензії на «Угорсько-український словник» (Magyar-ukrán szótár), укладений науковими працівниками УЖДУ, за редакцією О.М.Рота, Ю.М.Сака, П.П.Чучки (Ужгород: Закарпатське обл. вид-во; Будапешт: Вид-во Угорської Академії наук, 1961), опублікованій у журналі «Українська мова і література в школі» (1963, №5), високо оцінив зазначений словник: «Виконаний на належному методологічному і науковому рівні, на рівні вимог сучасної угорської і української лексикографії, гарно оформлений, є визначним явищем у науковому і культурному житті угорського і українського народів» [Лизанець 1963, с.91].

До цієї оцінки приєднався і професор **Л.С. Паламарчук** з Академії наук у Києві. У своїй монографії «Українська радянська лексикографія (Питання історії, теорії та практики)» (Київ: Наукова думка, 1978) він подав позитивну характеристику вищезазначеного «Угорсько-українського словника», який уклали 8 науковців з Ужгорода, у т.ч. і В.І. Добош (співавтори А.А. Владимир, К.Й. Галас, Б.М. Мейсарош, О.М. Рот, Ю.М. Сак, П.П. Чучка, С.С. Штефуровський). Л.С. Паламарчук, зокрема, зазначає:

а) словник видано « на задоволення потреб спілкування українського й угорського народів, між якими існують давні культурно-економічні зв'язки...» [Паламарчук 1978, с.99];

б) словник має 28 тисяч слів і розрахований на масового користувача, відповідно до цього дібраний і реєстр: «він охоплює в

основному загальноновживану лексику сучасної угорської літературної мови. Із термінологічної лексики реєстром охоплені тільки найбільш загальновідомі слова. Так само обмежено внесено в реєстр професійну, специфічно-побутову, історичну та інші шари угорської лексики» (так пишуть упорядники словника в «Передмові» [Паламарчук 1978, с.100];

в) Л.С. Паламарчук не погодився з рецензентом словника П.М. Лизанцем щодо його критичного зауваження стосовно неповноти словника, бо характер словника, який має невеликий реєстр, не дозволяв представити якнайповніше ні угорську, ні українську лексику.

Л.С. Паламарчук наголосив: «Обмеженість реєстрової частини словника неминуче передбачає відповідну обмеженість, сконденсованість матеріалу в його перекладній, тобто українській частині, яка спричиняється, з одного боку, до залучення тільки найближчих у семантичному й стилістичному плані відповідників до реєстрових угорських слів, а з другого, до наведення українських відповідників лише при основних, найуживаніших значеннях угорських полісемантичних слів. На це, очевидно, повинен був зважати й рецензент словника, відзначаючи недостатню вичерпність українських відповідників до деяких слів угорського реєстру» [Паламарчук 1978, с.100].

Л.С. Паламарчук підсумував: «Звичайно, ліпше було б мати в словнику «всі загальноновживані українські відповідники» [цитує П.М. Лизанця з рецензії] і вичерпне розв'язання усіх поцифрованих значень полісемантичних слів, краще було б без «небажаних

пропусків фразем» і т.д., але ж для забезпечення цього «ліпшого-кращого» потрібен інший, не масового призначення, тип словника, значно більший проти розгляданого обсягом, а, значить, набагато складніший щодо виконання. Створення подібного словника може стати об'єктом спільної праці, об'єднаних зусиль українських радянських та угорських лексикографів. Тим більше, що добра основа — розгляданий Угорсько-український словник — для подібної праці вже підготовлена» [Паламарчук 1978, с.100-101].

Отже, Л.С.Паламарчук приєднався до рецензента словника П.М. Лизанця і високо оцінив словник: «А поки що і цей словник, «виконаний на належному методологічному і науковому рівні, на рівні вимог сучасної угорської і української лексикографії, гарно оформлений, є визначним явищем у науковому і культурному житті угорського і українського народів» [Лизанець П.М. [Рец. на кн.:] Угорсько-український словник. Будапешт-Ужгород, 1961. *Українська мова і література в школі*. 1963. №5. С.91] [Паламарчук 1978, с.101].

Дослідження В.І. Добоша знайшли високу оцінку і в інших публікаціях. Так, у підсумковій праці **«Мовознавство на Україні за п'ятдесят років»** (Київ: Наукова думка, 1967) знаходимо позитивну оцінку праць В.І. Добоша:

а) **Н.Й.Марчук** у розділі «Дослідження діалектів української мови за радянської доби» пише: «Зроблені перші кроки і в дослідженні синтаксису південно-західних, переважно карпатських говорів. Це статті В.І. Добоша та І.Д. Пагірі, в яких наведені окремі спостереження та аналізуються особливості синтаксичної

структури закарпатських говорів» [Мовознавство на Україні...1967, с.204-205];

б) у розділі «Вивчення неіндоевропейських мов» **О.Б. Ткаченко** високо оцінив «Угорсько-український словник (1961 р.): «...Значною є робота, здійснена вченими-мовознавцями Закарпаття, частково в співробітництві з мовознавцями Угорщини, в галузі угорської лексикографії. Наслідком цієї плідної роботи було, зокрема, видання «Угорсько-українського словника» (обсягом 28 000 слів). Словник укладено з урахуванням сучасного лексикографічного досвіду на досить високому науковому рівні» [Мовознавство на Україні...1967, с. 355].

В академічній колективній монографії 1980 року «**Розвиток мовознавства в УРСР. 1967-1977**» (Київ: Наукова думка, 1980) де проаналізовано досягнення українського мовознавства за 10 років — з 1966 по 1977 роки, академік **В.М. Русанівський** наголосив: «Зроблено заявку на дослідження діалектного синтаксису української мови (статті В.І. Добоша та І.Г. Матвіяса)» [Розвиток мовознавства..1980, с. 71].

І.Г.Матвіяс у цій же праці в розділі «Дослідження з української діалектології» зазначив, що в галузі діалектного синтаксису працювало ряд учених — С.П. Бевзенко (Одеський університет), К.Ф. Герман, П.М. Недільський, С.В. Маковійчук (Чернівецький університет), П.С. Дудик (Вінницький педінститут). Однак, на думку І.Г. Матвіяса, найцінніший внесок зробив у цю галузь В.І. Добош. І.Г. Матвіяс наголосив: «Питанням діалектного синтаксису найбільше уваги приділяв В.І. Добош (Ужгородський

університет). Крім ряду статей, він опублікував двома випусками монографію «Синтаксис українських південнокарпатських говорів» (1971, 1972), у якій вичерпно і з належною глибиною розглянув безприйменникові і прийменникові конструкції, що становлять специфіку діалектного мовлення на Закарпатті» [Розвиток мовознавства..1980, с. 120-121].

Найґрунтовнішу рецензію на монографію В.І. Добоша з діалектного синтаксису «Синтаксис українських південнокарпатських говорів», яка вийшла у двох частинах в Ужгороді в 1971-1972 роках, написав учений з Чернівців **К.Ф. Герман**. Ця рецензія була опублікована у журналі «Мовознавство» (1974. №4. С.83-85). Рецензент передусім наголосив на актуальності видання. К.Герман відзначив, що «вихід у світ праці В.І. Добоша заслуговує на особливу увагу» [Герман 1974, с.83], бо здебільшого вивчають лексику, фонетику, словотвір і морфологію говорів. «Що ж до синтаксису, то він і зараз залишається в українській діалектології тим розділом, який найменш задовольняє наукові потреби» [Там само].

З погляду рецензента, «значно підвищує інтерес мовознавців до книги В.І. Добоша» те, що обстежена територія надзвичайно цікава тим, що тут проаналізований не тільки південнокарпатські говори, а й частина гуцульських, бойківських і лемківських говорів, ці території зазнавали поневолення з боку угорських та австрійських властей, що відбилося і на говорах цієї території. Тут збереглося багато архаїчних рис синтаксису, тут активно

виявлялися риси міжмовної та міждіалектної взаємодії — явища мовної інтерференції протягом багатьох століть [Там само].

К.Ф. Герман наголосив на високій якості джерельної бази, як і усієї загалом праці: «Треба віддати належне авторові праці: він не захоплюється ніякими апріорними схемами або припущеннями, а групує свої спостереження тільки на надійному і багатому мовному матеріалі, достовірність, переконливість і висока якість якого не викликає ніяких сумнівів» [Там само].

У рецензії схвально оцінено широту джерельної бази: «Ілюстративний матеріал (обстежено понад 275 населених пунктів) досить глибоко і широко відображає сучасний стан південнокарпатських говорів української мови» [Там само].

Для діахронічного зіставлення автор користується матеріалами з праць І. Верхратського, І. Панькевича та ін., а також пам'ятками ХУІ-ХУІІІ ст., використано вміло і фольклор (опубл.).

К.Ф. Герман наголошував на новизні праці: «На багатому фактичному матеріалі уточнюються окремі положення І. Верхратського, І. Панькевича та ін. Автор значною мірою удосконалив класифікацію синтаксичних функцій відмінків, зробив її чіткішою» [Герман 1974, с. 84].

У рецензії К.Ф. Германа до монографії В.І. Добоша висловлено тільки деякі зауваження: а) стосовно транскрипції — слід було подавати ілюстрації не транскрипцією 1949 р., сучаснішою — з «Сучасної української літературної мови. Вступ. Фонетика» (за ред. І.К.Білодіда, 1969 р.);

б) частоту вживання конструкцій доцільно подавати у цифрах;

в) доцільно було детально показати поширення діалектних явищ у територіальному аспекті [Герман 1974, с. 84-85].

У підсумку К.Ф. Герман наголосив на тому, що дослідження В.І. Добоша є цінним внеском не тільки в українське мовознавство, а й у слов'янську лінгвістику: «Однак ці зауваження ніскільки не применшують враження від справді цікавої і дуже корисної праці з синтаксису українських говорів, що є одночасно цінним надбанням усієї слов'янської діалектології» [Герман 1974, с. 85].

Оцінку наукових надбань професора В.І.Добоша знаходимо у працях його сподвижників у науці й роботі. Так, **Й.О. Дзендзелівський**, що керував кафедрою української мови Ужгородського університету майже впродовж чверть століття, у статті «Наставник молоді», написаній до 50-річчя з дня народження В.І. Добоша та опублікованій в університетській багатотиражці *«Радянський студент»* (1974. 26 жовтня. С. 2), дає йому високу оцінку передусім як викладачеві: «В.І. Добош є одним з провідних працівників кафедри української мови... Він читає ряд теоретичних курсів, спецкурсів та спецсемінарів. Його лекції відзначаються багатством матеріалу, глибиною теоретичного і наукового його осмислення, простотою і дохідливістю викладу. Будучи вимогливим до студентів, наставник не менш вимогливий до себе — він постійно працює над відновленням і підвищенням рівня своїх лекцій, шукає нових, більш досконалих і ефективних форм ведення навчального процесу» [Дзендзелівський 1974, с. 2].

Такої ж високої думки Й.О. Дзендзелівський про В.І. Добоша як науковця: «Як науковець В.І. Добош відомий, причому далеко за межами нашої республіки, передусім своїми працями в ділянці діалектного синтаксису. В своїй монографії «Синтаксис українських південнокарпатських говорів», що вийшла в двох частинах (Ужгород, 1971-1972), В.І. Добош запроваджує значною мірою оригінальну теорію та методику дослідження синтаксичної системи народних говорів. Ця монографія дістала високу позитивну оцінку на сторінках академічного лінгвістичного журналу «Мовознавство» [Дзендзелівський 1974, с. 2].

Й.О. Дзендзелівський наголосив: «В.І. Добош бере активну участь у науковому житті університету, республіки і взагалі країни, часто виступаючи з доповідями на університетських, міжвузівських, республіканських та всесоюзних нарадах, конференціях, симпозіумах» [Дзендзелівський 1974, с. 2].

Професор І.В. Сабадош у ювілейній статті «*Його найдорожчий скарб. Професорові В.І. Добошу — 70*» (Новини Закарпаття. 1994. 29 жовтня. С.14) пише про наукові праці вченого: «Загальне визнання й відомість у науковому світі принесло Василеві Івановичу його дослідження синтаксису південнокарпатських говорів української мови, тобто українських говорів Закарпатської області та Східної Словаччини... Дослідження В.І. Добоша — це в українському мовознавстві перша велика і ґрунтовна праця з діалектного синтаксису української мови. До цього часу в нашому мовознавстві поки що не створено

подібних праць, присвячених іншим діалектним регіонам України» [Сабадош 1994, с. 14].

І ще: «Як ученого В.І. Добоша чи не найбільше характеризує зразкова сумлінність, яка проявляється і в доборі доброякісного фактичного матеріалу, і в об'єктивному аналізі мовних фактів, явищ, і в солідній аргументації висунутих ним наукових положень, висновків, рекомендацій, і у високій культурі оформлення наукових результатів тощо» [Сабадош 1994, с.14].

Як бачимо, персоналія доктора філологічних наук, наукові здобутки закарпатського вченого, колишнього професора кафедри української мови Ужгородського університету В.І. Добоша високо оцінені в Україні, його ім'я має достойне представлення в багатьох інформаційних джерелах — як всеукраїнських, так і регіональних — закарпатських. Передусім важливо наголосити, що ця персоналія увійшла в найавторитетніші всеукраїнські довідники — енциклопедії (як загальні, так і галузеві). Важливо, що про Василя Івановича Добоша інформує найавторитетніше видання — «Енциклопедія сучасної України». Про праці В.І. Добоша належним чином інформують також численні бібліографічні видання, найбільше бібліографія, укладена доцентом Г.Вовченко.

Праці В.І. Добоша схвально оцінили авторитетні академічні видання, такі як «Мовознавство на Україні за 50 років», «Розвиток мовознавства в УРСР (1967-1977)», а також журнал «Мовознавство» (рецензія К.Ф. Германа). Професори Й.О. Дзендзелівський, І.В. Сабадош високо оцінили його монографію з діалектного синтаксису, а рецензент П.М. Лизанець, як і київський

учений Л.С. Паламарчук в академічній монографічній праці «Українська радянська лексикографія» (Київ, 1978), дали високу оцінку «Угорсько-українському словнику», серед укладачів якого був і В.І. Добош.

Завдяки цим авторитетним публікаціям, присвяченим професору Василю Івановичу Добошу, пам'ять про нього збережеться не на десятиліття, а на століття, — і не тільки на Закарпатті, а й далеко за його межами, бо, як сказав французький філософ Франсуа Вольтер, «пам'ятники науки існують вічно». Визначному педагогу ХІХ ст. Костянтину Ушинському належать слова: «Тільки особистість може творити особистість, тільки характером можна утворити характер». То завдяки тому, що професор В.І. Добош був неординарною особистістю і мав характер, він виховав своїх учнів, насамперед аспірантів, також особистостями, які мають характер. Учні не забувають свого наставника, звертаються до спогадів про нього в студентських аудиторіях, працюючи над своїми науковими темами, вдячно згадують на всеукраїнських читаннях, присвячених ювілеям Учителя, готуються до майбутнього сторіччя з дня народження В.І. Добоша.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бібліографія про дослідження українських говорів Східної Словаччини. Уклала Олена Пажур. Пряшів, 1972. 60 с.
2. Власенко В.В. Сучасна українська літературна мова: Бібліографічний покажчик: Навчальний посібник для студентів вищих навч. закладів. Житомир, 2004. 508 с.
3. Вовченко Галина. Наукова спадщина професора В.І.Добоша: Матеріали до бібліографічного покажчика. *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства* (Збірник наук. праць). Вип. 8. Збірник пам'яті професора Василя Добоша. Ужгород, 2005. С.9-16.
4. Вовченко Галина. Збирач скарбів народної мови (до 90-річчя від дня народження професора В.І.Добоша). *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства* (Збірник наукових праць). Вип.19. Присвячується 90-річчю від дня народження професора В.І.Добоша. Ужгород, 2014. С.8-11.
5. Вовченко Галина. Хронологічний покажчик праць професора В.І.Добоша: матеріали до бібліографії. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Філологія*. Вип.2 (42). На пошану професора ВАСИЛЯ ДОБОША (до 95-річчя від дня народження). Ужгород, 2019. 257 с. С.7-11.
6. Герман К. [Рец. на:] В.І.Добош. Синтаксис українських південнокарпатських говорів. *Мовознавство*. 1974. №4. С.83-85.
7. Гольденберг Л.І., Королевич Н.Ф. *Українська мова*. Бібліографічний покажчик (1918 – 1961 рр). Київ, 1961. 200 с.

8. Дзендзелівський Й.О. Наставник молоді [До п'ятдесятиріччя В.І.Добоша]. *Радянський студент*. 1974. 26 жовтня. С.2.
9. Дзендзелівський Й.О. Розвиток українського мовознавства в Ужгородському державному університеті за 20 років. *Список друкованих праць членів кафедри української мови УжДУ за 20 років*. Тези доп. до ювілейної конференції, присвяченої 20-річчю Ужгород. держ. ун-ту. Сер. мовознав. (26-27 жовтня 1965 р.). МО і СТО УРСР, Ужгород. держ. ун-т; [Редкол. Й.О.Дзендзелівський (відп. ред.) та ін.]. Ужгород, 1965. С.19-20.
10. Добош Василь Іванович. *Видатні особистості з українського мовознавства: хрестоматія/ за заг. ред. Марини Навальної ; укл. : Тетяна Левченко, Тетяна Чубань. Переяслав-Хмельницький : «Видавництво КСВ», 2016. 172 с. С.46-48.*
11. Достал Ярослав. Підкарпатська Русь (Закарпаття періоду Чехословацької Республіки: 1919 – 1938 рр.) Путівець-довідник. Переклад, упорядкування та доповнення Юрія Фатули. Ужгород: Всеукраїнське державне видавництво «Карпати», 2014. С.285.
12. Етимологічний словник української мови: У 7 т. / Ред. кол.: Мельничук О.С.(гол. редактор), Коломієць В.Т., Ткаченко О.Б. Київ: Наукова думка, 1985. Т.2.
13. Железняк М.Г. Добош Василь Іванович. *Українська мова. Енциклопедія / Русанівський В.М., Тараненко О.О. (співголови), Зяблюк М.П. (заст. голови). К.: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М.П.Бажана, Київ, 2000. С.146.*
14. Железняк М.Г. Добош Василь Іванович. *Енциклопедія сучасної України* Т.І-20/Дзюба І.М., Жуковський А.І.(співголова), Железняк

М.Г. (відп.секретар).Т.8.: Дл - Дя. Додаток А-Г. Київ, 2008. С. 98: фот.

15. Історія українського мовознавства: матеріали до лекцій для магістрантів напряму 8.035 – Філологія, ОП «Українська мова та література». Укладач Н.Ф. Венжинович. Ужгород: ПП Данило, 2022. 115 с. С.88-97.

16. Закарпатський діалект: Бібліографічний покажчик /Уклад. І.В. Сабадош, О.Ф. Миголинець, О.Д. Пискач / Відп. ред. І.В. Сабадош. Ужгород, 2009. 136 с.

17. Історичний словник українського языка. Т.1. А-Ж/ Уложили проф. Є.Тимченко, Є.Волошин, К.Лазаревська, Г.Петренко/ Зредагував проф. Є.Тимченко. Харків-Київ: ДВУ, 1930/ Фотопередрук з передмовою О.Горбача. Мюнхен, 1985.

18. Лизанець П.М. [Рец.на:] Magyar-ukrán szótár (Угорсько-український словник). Будапешт — Ужгород, 1961. [Співавтори: А.А.Владимир, В.І.Добош, К.Й.Галас, Б.М.Мейсарош, О.М.Рот, Ю.М.Сак, П.П.Чучка, С.С.Штефуровський]. 909 с. *Укр. мова і літ. в школі*. 1963. №5.

19. Малоруско-німецкий словарь. Уложил Євгеній Желеховский, ц.к. професор гімназії в Станіславі. Т.1. (А-О). Львів, 1884. С.188; Фотопередрук з післясловом Олекси Горбача. Мюнхен, 1982. Teil 1 (А – К). С.188.

20. Мовознавство на Україні за п'ятдесят років. Київ: Наукова думка, 1967. 455 с.

21. Можаяева И.Е. Библиографический указатель работ по украинским говорам карпатского ареала, опубликованных в СССР с

1946 по 1969 гг. *Карпатская диалектология и ономастика*. АН СССР, Ин-т славяноведения и балканистики; Отв. ред. Г.П.Клепикова. М.: Наука, 1972. 582 с. С.478-576.

22. Москаленко А.А., Терлецька В.М. Бібліографічний покажчик з української діалектології. Одеса, 1966. 66 с.

23. Паламарчук Л.С. Українська радянська лексикографія (Питання історії, теорії та практики). Київ: Наукова думка, 1978.

24. Пискач Ольга. Василь Іванович Добош: 100 років від дня народження українського мовознавця (1924 – 2001). *Календар краєзнавчих пам'ятних дат Закарпаття на 2024 рік. Рекомендаційний бібліографічний посібник*. Ужгород: РІК- У- 2023. С. 278-283.

25. Розвиток мовознавства в УРСР. 1967-1977. Київ: Наукова думка, 1980. 247 с.

26. Сабадош Іван. Його найдорожчий скарб. Професорові В.І.Добошу — 70. *Новини Закарпаття*. 1994. 29 жовтня. №164-165. С.14.

27. Сабадош Іван. Учений і педагог (До 80-річчя від дня народження професора В.І.Добоша). *Наук.вісник Ужгородського ун-ту. Серія: Філологія*. Ужгород, 2004. Вип.10. С.177-179.

28. Сабадош Іван. Закоханий у слово. *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства (Збірник наук. праць)*. Вип. 8. Збірник пам'яті професора Василя Добоша. Ужгород, 2005. С.5-8.

29. Сабадош Іван. Слово про Вчителя. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Філологія*. Вип.2 (42). На

пошану професора ВАСИЛЯ ДОБОША (до 95-річчя від дня народження). Ужгород, 2019. 257 с. С.6-7.

30. Словник української мови ХУІ – першої половини ХУІІ ст.: У 28-ми вип. НАН України Інститут українознавства ім. І.Крип'якевича; відп. ред. Д.Гринчишин. Львів, 2001. Вип.8. Д. С.46-47.

31. Слов'янська філологія на Україні (1958-1962 рр.): Бібліографія. Київ: вид-во АН УРСР, 1963. 615 с.

32. Слов'янська філологія на Україні (1963-1967 рр.) Бібліографія. Ч.1. Мовознавство. Фольклористика. Київ: Наукова думка, 1968. 294 с.

33. Слов'янська філологія на Україні (1968-1976 рр.). Бібліографічний покажчик. Ч.1. Мовознавство. Фольклористика. Київ, 1978.

34. Слов'янська філологія на Україні (1977-1981 рр.) .). Бібліографічний покажчик. Ч.1. Мовознавство. Фольклористика. Київ, 1983. 208 с.

35. *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства* (Збірник наукових праць). Вип. 8. Збірник пам'яті професора Василя Добоша. Ужгород, 2005. 480с.

36. Сюсько М.І. Добош Василь Іванович. *Енциклопедія Закарпаття: визначні особи ХХ століття*. Ужгород: вид-во «Гражда», 2007. С.116-117.

37. Ференц Н. Рясна осінь ювіляра: [до 60-річчя Василя Добоша]. Н.Ференц. *Закарпатська правда*. 1984. 11 листоп. № 259. С.4.

38. Ференц Н. Працею зігрите серце: [до 60-річчя Василя Добоша]. Н.Ференц. *Радянська освіта*. 1984. 18 груд. № 101. С.2.
39. Ференц Н. Працею зігрите серце: [про знаного в Україні мовознавця, колишнього професора кафедри української мови УжНУ Василя Івановича Добоша (1924 – 2001)]. Н.Ференц. *Радянська освіта*. 1999. 18 груд. (Люди наших вузів).
40. Ференц Надія. Сіяв розумне, добре, вічне. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Філологія*. Вип.2 (42). На пошану професора ВАСИЛЯ ДОБОША (до 95-річчя від дня народження). Ужгород, 2019. 257 с. С.11-12.
41. У царині художнього слова. Бібліографічний покажчик праць Надії Ференц. Уклад.: О.М. Чижмар, О.В. Бряник, О.В. Хаван; передм. О,М. Чижмар; відп. за вип. М.М. Медведь; М-во освіти і науки України; ДВНЗ «Ужгор. нац. ун-т». Філол. ф-т, каф. укр. літ., Наук. б-ка. Ужгород: вид-во Олександри Гаркуші. 2021. 172 с.
42. Філологічні науки на Україні: Покажчик літератури за 1978 р. Укладачі: Л.В.Беляєва, Ю.Л.Гунченко, Н.М.Деркач, А.І.Невольниченко. Київ, 1980.
43. Філологічні науки на Україні: Покажчик літератури за 1982 рік. Київ, 1983.
44. Філологічні науки на Україні: Покажчик літератури за 1983 рік. Київ, 1984.
45. Чучка П.П. Прізвища закарпатських українців: Історико-етимологічний словник. Львів: вид-во «Світ», 2005. С.199-200.
46. Чучка Павло. Антропонімія Закарпаття. Ужгород: Ужгор. нац. ун-т, 2008. 671с.

БІБЛІОГРАФІЯ ПРАЦЬ ПРОФЕСОРА В.І.ДОБОША

1949

До характеристики говірки с. Стеблівки. *I студентська наукова сесія, присвячена XI з'їзду ВЛКСМ: Тези доповідей* [УжДУ]. Ужгород, 1949. 2 с.

1955

Южнокарпатские украинские говоры долины реки Турьи /Фонетика. Морфология/: Автореф. дисс. ... канд. филол. наук. Киев, 1955. 16 с.

1957

Про рівень знань з української мови випускників середніх шкіл Закарпаття/ Ін-т удоскон. кваліфікації вчителів Закарпат. обл. Ужгород, 1957. 40 с. [Співавтор: П.П. Чучка].

Більше уваги піднесенню рівня мовної грамотності учнів середніх шкіл // *Українська мова в школі*. 1957. № 6. С.86-89.

Дієслівні категорії часу і способу в південнокарпатських говірках долини р.Тур'ї /творення форм/. *Доповіді та повідомлення УжДУ: Серія історико-філологічна*. Вип.1. Ужгород, 1957. С.96-98.

Із спостережень над фонетикою південнокарпатських говірок долини р.Тур'ї. *Наукові записки УжДУ*. Т. XXVI. Діалект. зб. Вип.2. Ужгород, 1957. С.93-115.

1958

До синтаксису особових енклітик. -М, -С', -С'МЕ, - С'ТЕ в південнокарпатських говорах. *Доповіді та повідомлення [УжДУ]: Серія філологічна. № 3. Ужгород, 1958. С.42-44.*

До характеристики форм умовного і наказового способів у південнокарпатських говірках долини річки Тур'ї. *Тези доповідей Львівської міжобласної діалектологічної наради. Львів: Інститут суспільних наук АН УРСР, 1958. С.11-14.*

Із словотвору іменників говірок долини р. Тур'ї. *Доповіді та повідомлення [УжДУ]: Серія філологічна. № 2. Ужгород, 1958. С.78-80.*

Очерки о людях Закарпатья. *Советское Закарпатье. 1958. 9 апреля. 4с.*

1959

До питання функціонально-семантичних особливостей прийменників говірок долини річки Тур'ї Закарпатської області. *Доповіді та повідомлення [УжДУ]: Серія філологічна. № 4. Ужгород, 1959. С. 76-79.*

1960

Основні значення конструкцій знахідного та орудного відмінків у говірках Тур'янщини Закарпатської області. *Доповіді*

та повідомлення [УжДУ]: Серія філологічна. № 5. Ужгород, 1960. С.58-60.

1961

Magyar-ukrán szótár (Угорсько-український словник).
[Співавтори: А.А.Владимир, К.Й.Галас, Б.М.Мейсарош, О.М.Рот,
Ю.М.Сак, П.П.Чучка, С.С.Штефуровський]. Будапешт — Ужгород,
1961. 909 с.

1963

Субстантивовані прикметники чи іменники?/ До питання
правопису деяких типів назв населених пунктів Закарпаття. *Тези
доповідей та повідомлень XVII наукової конференції
Ужгородського державного університету: Серія філологічна.*
Ужгород, 1963. С.62-65.

Деякі питання морфологічної будови і правопису назв
населених пунктів Закарпатської області. *Тези доповідей
республіканської наукової конференції з питань культури мови.*
Київ., 1963. С.91-93

1964

Займенникові енклітики в українських карпатських говорах .
*Тези доповідей та повідомлень XVIII наукової конференції: Серія
мовознавства. [УжДУ] Ужгород, 1964. С.18-21.*

Неозначено-особові речення в поезії Т.Г.Шевченка. *Тези доповідей наукової конференції професорсько-викладацького складу, присвяченої 150-річчю з дня народження Т.Г.Шевченка.* Ужгород, 1964. С.80-83.

Уваги до правопису. *Українська мова і література в школі.* 1964. № 1. С.73-75.

Методичний поради́ник по написанню курсових та дипломних робіт з української мови. Ужгород, 1964. 48 с.

1965

Синтаксичні функції родового відмінка в південнокарпатських говорах. *Міжвузівська наукова конференція з проблем синтаксису української мови: Тези доповідей.* Чернівці, 1965. С.164-166.

Стан вивчення синтаксису українських говорів. *Тези доповідей до ювілейної конференції, присвяченої 20-річчю Ужгородського державного університету. Серія мовознавча.* Ужгород, 1965. С.55-58.

1966

Із спостережень над синтаксичними функціями родового відмінка з прийменником з у південнокарпатських говорах . *Тези доповідей до XX наукової конференції [УЖДУ]: Серія мовознавча.* Ужгород, 1966. С. 50-54.

Сповнений любові до Батьківщини чи сповнений любов'ю до Батьківщини. *Закарпатська правда*. 1966. 22 листопада. № 273. С.4.

1967

Із спостережень над дублетними прийменниковими конструкціями в сучасній українській розмовній літературній мові. *Українське усне літературне мовлення*. Київ: Наукова думка, 1967. 0, 43 др. арк.

Із спостережень над синтаксичними функціями родового відмінка з прийменником **від** у південнокарпатських говорах. *Матеріали XXI наукової конференції Ужгородського державного університету: Серія філології*. Вид-во Київського ун-ту, 1967. С.145-147.

1968

Дещо про синтаксичну синонімію в українській усно-розмовній побутовій літературній мові. *Республіканська наукова конференція, присвячена вивченню українського усного літературного мовлення: Тези доповідей*. Київ: Радянська школа, 1968. С.108-110.

1970

Досягнення українського та слов'янського мовознавства на Закарпатті за роки радянської влади. Великий Жовтень і розквіт возз'єднаного Закарпаття: *Матеріали наукової сесії, присвяченої 50-річчю Великої Жовтневої соціалістичної революції (29 червня —*

2 липня 1967 р.). Ужгород, 1970. С.530-552. [Співавтори: К.Й.Галас, Й.О.Дзендзелівський, В.І.Лавер, П.П.Чучка].

Із спостережень над синтаксичними функціями давального безприйменникового в українських південнокарпатських говорах Закарпатської області УРСР. *Zborník pedagogickej fakulty univerzity P.J.Šafarika v Prešove. Reč. IX. Zv. 3. Slavistika. Bratislava. 1970.* С.111-125.

1971

Синтаксис українських південнокарпатських говорів. Текст лекцій. Ужгород, 1971. 119 с.

Із спостережень над українсько-словацькими синтаксичними паралелями / на матеріалі південнокарпатських говорів/. *Українська культура в її інтернаціональних зв'язках: Тези доповідей і повідомлень VIII української славістичної конференції (21-24 жовтня 1971 р.).* Київ: Наукова думка, 1971. 0,13 др.арк.

1972

Синтаксис українських південнокарпатських говорів (Прийменникові конструкції). Ужгород: Вид-во Ужгород. ун-ту, 1972. 48 с.

Конструкции **до + род. и у/в/ + вин.** с объектно-пространственным значением в южнокарпатских украинских говорах. *Совещание по общеславянскому лингвистическому атласу. Тезисы докладов.* М.: АН СССР, 1972. 0,19 п. л.

Деякі особливості форм та синтаксичних функцій іменників-назв старих свят в українських південнокарпатських говорах. *Культура та побут населення Українських Карпат*. Матеріали республіканської наукової конференції, присвяченої 50-річчю утворення СРСР. Тези доповідей та повідомлень. Ужгород, 1972. С.141-142.

Питання фразеологізації конструкцій із знахідним відмінком у південнокарпатських українських говорах. *Питання фразеології східнослов'янських мов*. Тези доповідей. Київ: Наукова думка, 1972. С.151-152.

1973

Синтаксичні функції орудного відмінка з прийменником **з (из)** в українських південнокарпатських говорах. *Культура і побут населення Українських Карпат* (Матеріали респ. наук. конф.) Ужгород, 1973. С.304-311.

Синтаксические функции родительного падежа с предлогами **коло, около, пил'а, попри** в южнокарпатских украинских говорах. *Совещание по общеславянскому лингвистическому атласу*. Тезисы докладов. М., 1973. 0,19 п. л.

До питання синтаксичного функціонування давального прийменникового в українських південнокарпатських говорах. *Педагогічний збірник. З минулого і сучасного українців Чехословаччини*. Братислава, 1973. № 3. 1,06 др. арк.

1974

Предикативные функции падежей в украинских южнокарпатских говорах. *Совещание по общеславянскому лингвистическому атласу*: Тезисы докладов. Воронеж, 1974. С.95-97.

1977

Синтаксические функции у/в/ + местного падежа в украинских южнокарпатских говорах. *Совещание по общеславянскому лингвистическому атласу* (Черновцы, 4-7 октября 1976 г.): Тезисы докладов. М., 1977. С.102-104.

Некоторые вопросы фонетической адаптации венгерских лексических заимствований в украинских говорах Закарпатья. *Исследование финно-угорских языков и литератур в их взаимосвязи с языками и литературами СССР*: Тезисы докладов Всесоюзного научного совещания финно-угроведов (27-30 октября). Ужгород, 1977. С.23-25.

1978

Синтаксис южнокарпатских говоров украинского языка / Синтаксические функции падежей: Дис. ... д-ра филол. наук. Ужгород, 1978. 479 с. Машинопись.

Синтаксис южнокарпатских говоров украинского языка: / Синтаксические функции падежей/. Автореф. дис. ... д-ра филол. наук. Ужгород, 1978. 30 с.

Лексико-семантичні властивості слів, синтаксичні зв'язки і синтаксичні відношення та синтаксичні функції словоформ: До проблеми їх взаємозв'язку і взаємозалежності. *Проблеми дослідження діалектної лексики і фразеології української мови: Тези доповідей.* Ужгород, 1978. С.167-169.

1979

Некоторые вопросы исследования диалектного синтаксиса в синхронном и диахронном аспекте. *Совещание по общим вопросам диалектологии и истории языка: Тезисы докладов.* Душанбе, 1979. 2 с.

1980

Традиционные синтаксические элементы в говорах Закарпатья. *Региональные традиции в восточнославянских языках, литературах и фольклоре: Тезисы докладов.* Гомель, 1980. С.58-59.

1981

Жага до пошуку. Й.О. Дзендзелівському — 60. *Закарпатська правда.* 1981. 17 лютого (№ 39). С.4.

Методичні розробки до практичних занять з діалектного синтаксису української мови (Прийменникові конструкції, ч.2). Ужгород, 1981. 63 с.

Методичні розробки до практичних занять з сучасної української літературної мови. Синтаксис простого речення. Ужгород, 1981. 50 с. [Співавтор: І.В.Сабадош].

1982

Енклітики в південно-західних говорах української мови. *Дослідження лексики і фразеології говорів Українських Карпат*. (Тематичний збірник). Ужгород, 1982. С.136-154.

Склад та синтаксичні функції сполучників підрядності в південнокарпатських говорах української мови. *Лексика української мови в її зв'язках з сусідніми слов'янськими і неслов'янськими мовами*: Тези доповідей. Ужгород, 1982. С.80-82.

1983

Склад та синтаксичні функції сполучників сурядності в південнокарпатських говірках української мови. *Структура і розвиток українських говорів на сучасному етапі*: ХУ республіканська діалектологічна нарада: Тези доповідей і повідомлень. Житомир, 1983. С.138-140.

Методичні вказівки до написання контрольних робіт з сучасної української літературної мови /Синтаксис/ для студентів 5-го курсу заочного відділення філологічного факультету. Ужгород, 1983. 20 с.

1984

Некоторые особенности лингвогеографического исследования союзов (на материале южнокарпатских говоров украинского языка). *Совещание по вопросам диалектологии и истории языка. Лингвогеография на современном этапе и проблемы межуровневого взаимодействия в истории языка* (Ужгород, 18-20 сентября 1984 г.). Тезисы докладов и сообщений. Т.1. М., 1984. С.39-41.

1985

Методичні розробки для практичних занять з сучасної української літературної мови /синтаксис складного речення/ для студентів ІУ курсу філологічного факультету. Ужгород, 1985. 29 с.

1989

Лексико-семантичні засоби вираження синтаксичних відношень у сполучникових конструкціях (на матеріалі південнокарпатських українських говорів). *Науково-технічна революція і сучасні процеси розвитку лексики української народнорозмовної мови: Тези доповідей республіканської конференції* (Ужгород, листопад 1989 р.). Ужгород, 1989. С.56-57.

1993

Проблема правописної нормалізації назв населених пунктів Закарпаття. *Українська мова на Закарпатті у минулому і сьогодні: Матеріали науково-практичної конференції* (Ужгород, 5-6 травня 1992 р.). Ужгород, 1993. С.156-163.

Із спостережень над сполучниковими конструкціями південнокарпатських говорів української мови / сурядні конструкції з протиставними сполучниками/: *Тези доповідей 47-ї підсумкової наукової конференції професорського викладацького складу Ужгородського державного університету (Секція філологічних наук)*. Ужгород, 1993. С.26.

Методичні розробки для практичних і лабораторних занять з сучасної української літературної мови / синтаксис складного речення/ для студентів ІУ курсу стаціонару та У курсу заочного відділення філологічного факультету. Ужгород, 1993. 33 с. [Співавтор: Г.І.Вовченко].

Подвижник на ниві українського народознавчого слова (спогади та роздуми з нагоди 85-річчя народження М.А.Грицака). *Новини Закарпаття*. 1993. 18 грудня. С.11.

1995

Видавнича рецензія на працю: М.У. Каранська. Синтаксис сучасної української літературної мови. Київ: Либідь, 1995. [Співавтор: Г.І.Вовченко]. 6 с.

Ніч, сповнена тривоги і сподівань, — незабутня. *Ужгородський університет*. 1995. 6 травня (№ 5-6). С.2.

1999

Синтаксис простого речення сучасної української літературної мови: Методичні розробки до практичних занять для студентів філологічного факультету (спеціальність „Українська мова і

література”). Ужгород, 1999. 92 с. [Співавтори: Галас А.М., Сабодош І.В.].

* * *

**Автореферати дисертацій, захищених під керівництвом
професора В.І.Добоша**

Вовченко Г.И. Деривация словосочетаний с опорными глаголами с префиксом до- в современном украинском литературном языке: Автореф. ... канд. филол. наук. Ужгород, 1985. 23 с.

Брошняк (Пискач) О.Д. Прислівники в українських говорах Закарпаття: Автореф. ... канд. філол. наук. Ужгород, 1996. 23 с.

Галас А.М. Структурні і функціональні особливості періоду в українській літературній мові: Автореф. ... канд. філол. наук. Ужгород, 1997. 23 с.

Рошко С.М. Формально-граматична та функціонально-семантична структура порівняльних синтаксем і підрядних речень у сучасній українській мові: Автореф. ... канд. філол. наук. Ужгород, 2001.

ЗМІСТ

ІНФОРМАЦІЙНІ ДЖЕРЕЛА ПРО ЖИТТЯ ТА НАУКОВИЙ ДОРОБОК УЧЕНОГО.....	4
ЛІТЕРАТУРА.....	31
БІБЛІОГРАФІЯ ПРАЦЬ ПРОФЕСОРА В.І. ДОБОША.....	37

Навчальне видання

Укладач

Г.І.Вовченко

УКРАЇНСЬКИЙ МОВОЗНАВЕЦЬ

ПРОФЕСОР ВАСИЛЬ ІВАНОВИЧ ДОБОШ

(1924 – 2001)

ІНФОРМАЦІЙНІ ДЖЕРЕЛА ПРО ЖИТТЯ ТА

НАУКОВИЙ ДОРОБОК УЧЕНОГО

До 100-річчя з дня народження